

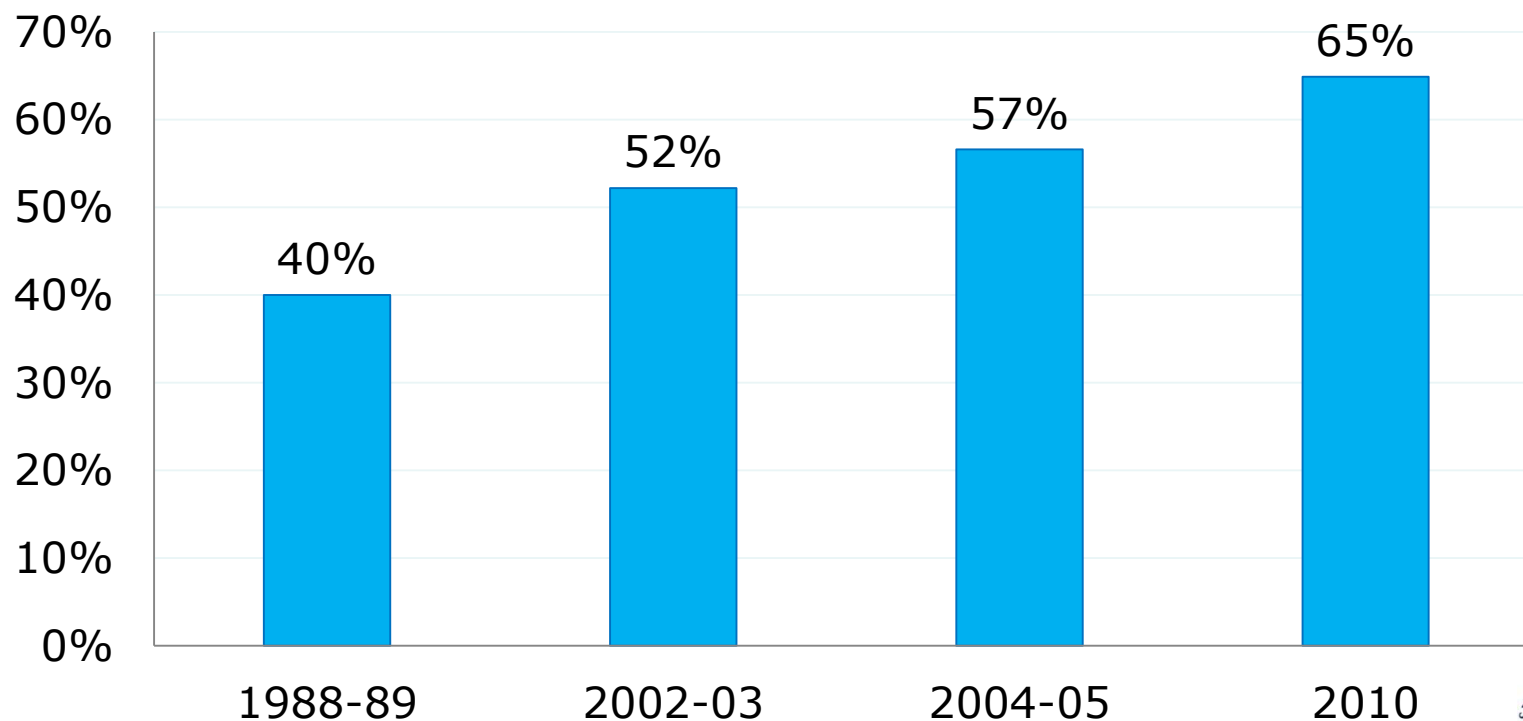
Anhörigomsorg i stad och land

Ett kapitel i boken "Äldreomsorger i Sverige"

Petra Ulmanen, fil.dr, forskare
Institutionen för socialt arbete
Stockholms universitet

Parallellt med äldreomsorgens minskning: ökad anhörigomsorg

Hemmaboende äldre (75+) med omsorgsbehov: andel som får hjälp av sina barn och andra närstående utanför hushållet, 1988-2010

Källa: SCB: Undersökningar av levnadsförhållanden (ULF) (Lorentzi 2011).

Stockholms
universitet

En utveckling tvärs emot äldres önskemål, lagstiftning och politiska målsättningar

- Endast 1 av 10 äldre föredrar hjälp av barn och andra närstående utanför hushållet, de flesta önskar hjälp av hemtjänsten
- Ökad anhörigomsorg till följd av minskad äldreomsorg: anhörigomsorgen blir mindre frivillig för båda parter
- Ökad risk för negativa följder
- Vanligast ge anhörigomsorg i medelåldern: även hinna och orka med arbete, hem och ev barn
- För anhöriga: ökad risk för tidsbrist, trötthet och stress, kan påverka arbete, familjeliv och fritid

Bilden av "den omsorgsfulla landsbygden" och "den kalla storstaden"

- Föreställning: livet i storstaden är "kallare", stressigare, mer anonymt, vi bryr oss inte om och tar inte hand om varandra
- Kritik: risk idyllisera livet på landsbygden och anhörigomsorg som fenomen
- Outforskat i Sverige: bara funnit två studier, visar inga eller obetydliga skillnader i omsorgsgivandets omfattning mellan stad och land

Nya analyser: Anhörigomsorg i stad och land

1. Skiljer sig anhörigomsorgens omfattning, innehåll och konsekvenser mellan storstäder, mindre städer och landsbygd?
  2. Är skillnaderna mellan stad och land vad gäller anhörigomsorg lika för kvinnor och män?
- Enkätundersökning år 2013, slumpmässigt urval 6000 personer 45-66 år (61% svarsfrekvens, 3 630 personer)
  - Analyser av de som hjälper en äldre person minst en gång i månaden = omsorgsgivare för äldre
  - 1/3 av den medelålders befolkningen är omsorgsgivare för äldre
  - Av dessa hjälper 3/4 en förälder eller svärförälder

- 3 kommuntyper utifrån befolkningstäthet, befolkningsstorlek och befolkningens närhet till tätorter: storstadskommuner, stadskommuner och landsbygdskommuner
- Uppgifter om omsorgsgivarens kommun, inte mottagarens
- 8 av 10 bor mindre än 5 mil från den de hjälper, över hälften bor mindre än 1 mil från
- Utgår från att de flesta omsorgsgivare bor i samma kommuntyp som den de hjälper

Omsorgsgivandets omfattning och konsekvenser

- Lika vanligt i alla kommuntyper att vara omsorgsgivare för äldre: ca 1/3 av den medelålders befolkningen
- Omsorgsgivare i **storstad** ger mer hjälp: 4,5 tim/v (i stad 3,6 tim/v, på landsbygd 3,2 tim/v)
- Mäns omsorgsgivande ser likadant ut oavsett om bor i storstad, stad eller landsbygd, men inte kvinnors
- Skillnader mellan kommuntyper i omsorgens omfattning och negativa konsekvenser **enbart för kvinnor**
- **Storstadskvinnorna** ger mest omsorg, hjälper oftast med de mest krävande uppgifterna och påverkas oftast negativt av sitt omsorgsgivande
- Tillsyn, vård- och myndighetskontakter och personlig omvårdnad

	Kvinnliga omsorgsgivare			Manliga omsorgsgivare		
	Landsbygd	Stad	Storstad	Landsbygd	Stad	Storstad
Välbefinnande						
Svårt hinna umgås med vänner						
Psykiska påfrestningar						
Fysiska påfrestningar						
Arbetsituation						
Svårt fokusera på arbetet						
Nej till övertid						
Svårt hinna arbetsuppg.						
Anknytning till arbetslivet						
Minskat arbetstid						
Sagt upp sig från arbetet						
Gått i pension tidigare än planerat						

	Kvinnliga omsorgsgivare			Manliga omsorgsgivare		
	Landsbygd	Stad	Storstad	Landsbygd	Stad	Storstad
Välbefinnande						
Svårt hinna umgås med vänner	25	34	36 ^T	20	19	20 ^{ns}
Psykiska påfrestningar	47	47	46 ^{ns}	29	26	25 ^{ns}
Fysiska påfrestningar	21	23	23 ^{ns}	16	10	13 ^{ns}
Arbetsituation						
Svårt fokusera på arbetet	24	28	28 ^{ns}	13	15	16 ^{ns}
Nej till övertid	15	13	16 ^{ns}	7	14	14 ^{ns}
Svårt hinna arbetsuppg.	7	12	17 [*]	9	14	12 ^{ns}
Anknytning till arbetslivet						
Minskat arbetstid	4	7	12 [*]	5	6	7 ^{ns}
Sagt upp sig från arbetet	1	1	2 ^{ns}	0	1	2 ^{ns}
Gått i pension tidigare än planerat	3	3	3 ^{ns}	0	1	1 ^{ns}

Vad kan förklara storstadskvinnornas större utsatthet?

- Kan inte förklaras av att de ger fler hjälptimmar
- Inte heller av skillnader mellan kvinnor i storstad, stad och landsbygd vad gäller födelseland, utbildningsnivå, ålder och hur långt de bor ifrån den de hjälper
- Storstadskvinnornas större svårigheter att hinna med sina arbetsuppgifter och större risk att gå ner i arbetstid kvarstår.
- Analyserna visar också: Omsorgsgivare i storstaden är mindre nöjda med hemtjänsten. En möjlig förklaring?

Fungerar äldreomsorgen sämre i storstäder?

- Storskaligheten försvårar kontakter mellan yrkesgrupper i vården och äldreomsorgen: längre kontaktvägar, mindre personkännedom. Kan försvåra samordningen, öka risken för missförstånd och minska kontinuiteten.
- Stockholms län: valfrihetssystem inom både vård och äldreomsorg, många utförare = sämre förutsättningar för samordning
- Hemtjänstens kvalitet sämre i storstadslän än i övriga landet: bl a sämre bemötande, förtroende och trygghet (Öppna jämförelser)
- Storstadens hemtjänstpersonal har sämre arbetsvillkor (Strandell 2018)

Slutsatser

- **I storstaden ger omsorgsgivarna fler hjälptimmar och är mer missnöjda med hemtjänsten än i övriga landet**
- Dags att överge bilden av "den omsorgsfyllda landsbygden"
- Istället uppmärksamma "storstadens påtvingade anhörigomsorg" (bara 1 av 10 äldre föredrar anhörigas hjälp)
- **Kvinnors omsorgsgivande varierar efter kommuntyp, men inte mäns**
- **Storstadskvinnorna ger flest hjälptimmar, hjälper med de mest krävande uppgifterna och drabbas i störst utsträckning av negativa konsekvenser**
- Ett uttryck för att äldreomsorgen fungerar sämre i storstaden och att kvinnor tar större ansvar än män där det behövs, dvs där äldreomsorgen sviktar?

Diskussion

- Sämre hemtjänst + storstadens storskalighet = mer fragmenterad vård och omsorg = anhöriga tvingas ta större ansvar för att kontrollera, kompensera för och samordna insatser från olika vård- och omsorgsgivare?
- Vanligast känna sig stressad i storstadslänen och här är könsskillnaderna i stress störst (Nationella folkhälsoenkäten)
- Givet större förväntningar på kvinnor att ta hand om barn och gamla föräldrar:
Större krav i storstadens arbetsliv + mer fragmenterad vård och omsorg + sämre kvalitet på hemtjänsten = mer stress för storstadskvinnorna?

Tack för uppmärksamheten!

Underlag för presentationen:

Ulmanen (2018) Anhörigomsorg i stad och land. I Jönson & Szebehely (red.) Äldreomsorger i Sverige. Malmö: Gleerups.